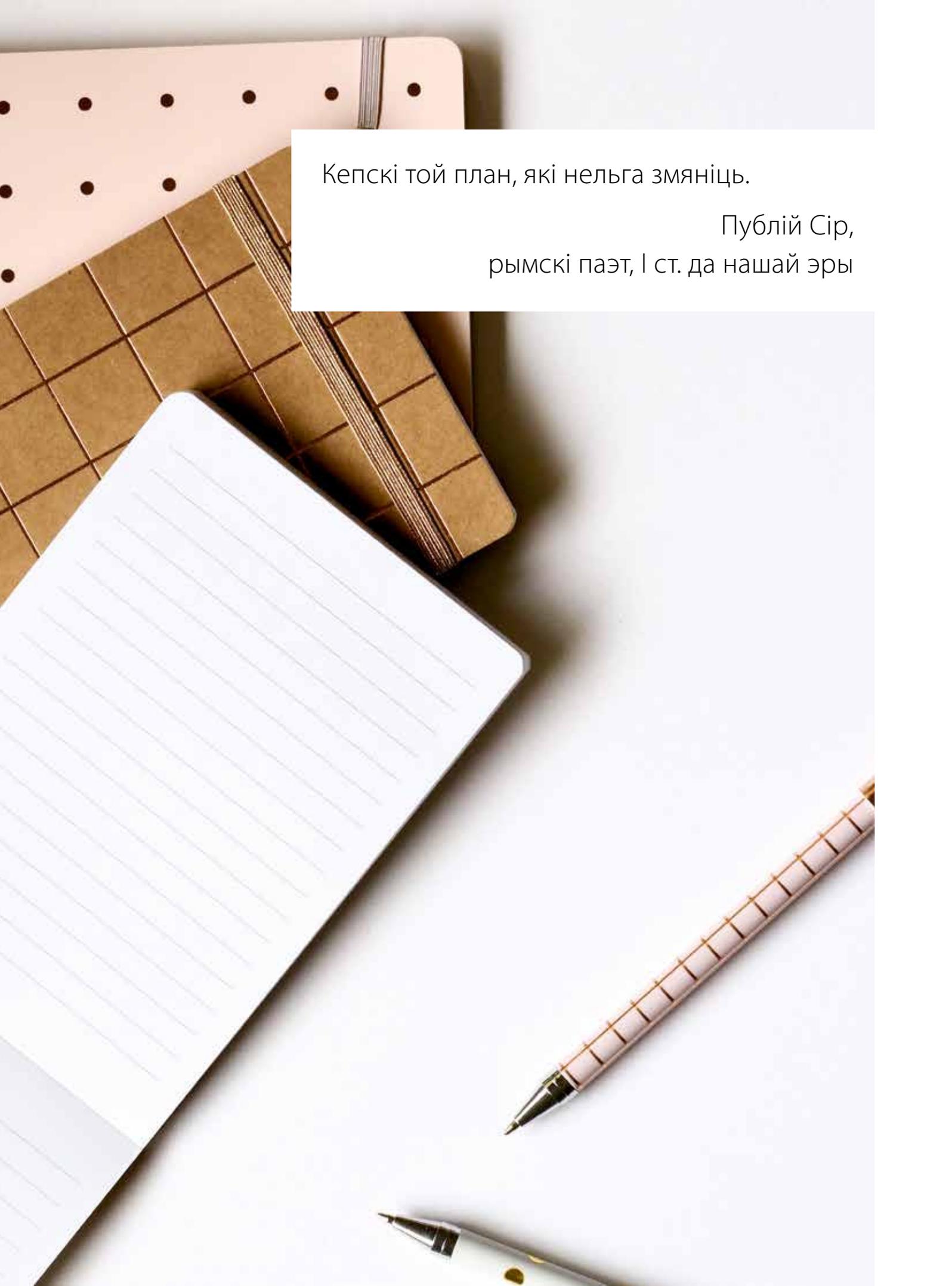

бярэзка №3

№ 3/2019(1090)

ISSN 0320-7579

A stack of three notebooks is shown. The top notebook is light pink with a dotted pattern. The middle notebook is brown with a grid pattern. The bottom notebook is white with horizontal lines. Two pens are visible: a pink one and a white one with gold accents. The background is a plain white surface.

Кепскі той план, які нельга змяніць.

Публій Сір,
рымскі паэт, I ст. да нашай эры

Ліхтар пасярод нічога

Што–небудзь абавязкова пойдзе не так. Планы, паход у кніжную краму, сяброўства. І калі пасля кнігарні адна бяда — зашмат добрых кніг у торбе, то вось з планамі і сяброўствамі жыццё бывае і менш ласкавае.

«**The Beginner's Guide**» (з *англ.* «Дапаможнік пачаткоўца») — відэагульня пра планы і сяброўства, а таксама пра гульні і творчасць. Ці наадварот? Гэта не важна, «Дапаможнік» — пра самыя розныя рэчы, і ў тым ліку пра праблемы камунікацыі і дэпрэсію. Пра тое самае, што заўсёды «ідзе не так». «The Beginner's Guide» выйшаў у 2015 годзе з–пад рукі Дэйві Рыдана ў студыі «Everything Unlimited Ltd.». Вы ўжо мелі магчымасць чуць гэтае імя: мы з год таму ў гэтай жа рубрыцы гаварылі пра іншую гульню Рыдана — «The Stanley Parable». І калі «Стэнлі» быў вясёлы і забаўляльны, «The Beginner's Guide» атрымаўся трывожны і часам адчувальна балючы.

Усё пачынаецца з таго, што нас вітае голас Дэйві Рыдана. Дэйві расказвае, што нас чакае падарожжа па гульнях яго добрага сябра Коды. Гульні гэтыя маленькія, звычайна незавершаныя і заўсёды — дзіўныя. І, на думку Дэйві, заслугоўваюць увагі. Як і сам Кода, якога Дэйві хоча зразумець праз яго творчасць, бо насамрэч не такія ўжо яны і добрыя сябры... Для нас, гульцоў, гэты план выглядае дастаткова прамалінейным: пахадзі, паслухай апавядальніка, праінтэрпрэтуй,

калі хочацца. І так яно і ёсць — да нявызначанага моманту, пасля якога становіцца ўсё больш і больш зразумела, чаму Кода больш не водзіцца з Дэйві. Спойлерыць не будзем: гульня кароткая і лінейная, праходзіцца за гадзіны дзве.

Шматслойны, «Дапаможнік» раскрываецца не адразу. Спачатку ён няёмкі і крыху пацешны; потым ён цікавы і натхняльны; затым ён жудасны, горкі і пранізаны адзінотай. Прызнаюся, калі я ўпершыню прайшла «The Beginner's Guide», я яшчэ тыдзень не магла нармальна функцыянаваць: усе мае думкі вярталіся да гэтай гісторыі. Яна зачэпіла мяне да самай душы, і не думайце, што я перабольшваю дзеля прыгожага вобразу. Быццам хтосьці зазірнуў унутр і вырашыў зрабіць з усяго, што ёсць у гэтым нутры, гульню. Здаецца, людзей творчых і ім спагадлівых (а такіх, несумненна, шмат сярод чытачоў «Бярозкі») «The Beginner's Guide» зачэпіць таксама. Бо не важна, распрацоўваеце вы відэагульні, пішаце, малюеце, лепіце з пластыліну ці атрымліваеце асалоду ад вынікаў працы іншых людзей... Мы ўсе хочам быць зразуметымі, быць прынятымі і знайсці сваё месца ў свеце.

Ну вось... У вас ніколі так не было, што вы пачынаеце гаворку з чалавекам у спадзяванні абмеркаваць агульны любімы фільм, а ў выніку лаецца з-за рознага бачання галоўных персанажаў? Ці на ўроку разбіраеце твор, і настаўнік настойвае, што сінія фіранкі абавязкова значаць Штосьці Важнае, а вы ўвогуле не памятаеце там ніякіх фіранак? Ці бачылі вы «фанатаў», якія атакуюць свайго «любімага» аўтара у Твітары з-за таго, што ён не дадаў ім чагосьці? Ці натыкаліся вы на які-небудзь закінуты посцік у сацсетцы і думалі самі сабе: «Для каго аўтар гэта піша? Навошта? Навошта сыпле літарамі так шчодро? І чаму так незразумела...»? Вось пра гэта «The Beginner's Guide». А яшчэ пра гульні і пра тое, што часам сінія фіранкі — толькі ў нашай галаве.

І пра адзіноту.

Валерыя Дзяткова

Як напісаць дэтэктыў і не здзейсніць злачынства

Частка 3: Інтрыга

Нарэшце мы падышлі да найбольш істотнага складніка дэтэктыўнага жанру. Сапраўды, без загадкавага здарэння гісторыя будзе чым заўгодна, акрамя дэтэктыва, хаця гэта зусім не значыць, што яна будзе горшай. Наадварот, гэта могуць быць захапляльныя прыгоды, чароўныя вандроўкі альбо проста добрая кніга пра добрых людзей. Але ж мы дамовіліся стварыць дэтэктыў, таму надышоў час інтрыгаваць напоўніцу. І тут паўстае пытанне: што ўсё-ткі разумець пад тым самым «загадкавым здарэннем», да якога мы ўвесь час звяртаемся? Калі вы маеце сумневы, наколькі загадкавым з'яўляецца здарэнне, з якім вы на дадзены момант сутыкнуліся, трэба зрабіць наступную праверку. Запытайце сябе, ці пачынаецца ваш роздум на «Хм–м–м...»? Калі не, то вы маеце справу з самай шараговай сітуацыяй і выкрываць у ёй няма чаго. Аднак загадкаваць можна знайсці як у крывававым забойстве, так і ў знікненні асадкі на вашым стале. Усё залежыць ад вашых цікаўнасцей і схільнасцей.

Так, па фармальных уласцівасцях дэтэктыў можа быць гістарычны, містычны, псіхалагічны, суцэльна эпічны, катастрафічны, герметычны, занудна-рэалістычны, іранічны і шмат яшчэ які. Галоўнае, каб не ўсё адразу. Аднойчы мне прапанавалі напісаць сцэнар для караткаметражкі (заўважу, што дэтэктыўнай лініі ў ім не было). Я высветліла, як ён мусіць афармляцца, а як канкрэтна пісаць, вырашыла не чытаць, бо быў жа няўдалы досвед з п'есамі. Атрымалася няблага, але каманда, якая збіралася здымаць па ім фільм, развалілася, таму я вырашыла

самастойна пацікавіцца, як сцэнарысты звычайна прасоўваюць свае творы. На-трапіла ў інтэрнеце на артыкул, дзе прапаноўвалася спачатку праверыць свой сцэнар на найбольш распаўсюджаныя памылкі. Па-першае, сцэнар не мог быць пра каханне (дагэтуль не ведаю, чаму). Па-другое, сцэнар не мог мець прыстаўку «фантастыка-». Па-трэцяе, у сцэнары не мусіла быць песні. У маім сцэнары з пералічанага было ўсё. Але ж атрымалася няблага.

Карацей, каб прыдумаць інтрыгу, важна вызначыцца, якім будзе ядро вашай дэтэктыўнай гісторыі. А таму варта паразважаць, што вы любіце больш за ўсё і што вы ведаеце лепш за ўсё? Як я ўжо казала, я сама, да прыкладу, люблю разгадваць загадкі. А яшчэ гісторыю і пасмяяцца. Пішу я таксама дзеля таго, каб нехта мог пасмяяцца. Хаця часам у асобных маіх «гісторыйках» (каб адрозніць ад агульнай Гісторыі) зусім не да смеху. Напрыклад, у трэцяй частцы «Адваротнага боку люстра», які першапачаткова задумваўся як фантастыка-прыгодніцкі раман (так-так, «фантастыка-», можна яшчэ сказаць (псеўда-) гістарычнае фэн-

тэзі), незаўважна для сябе я выбудавала дэтэктыўную лінію вакол таямніцы аднаго механізма адразу ў дзвюх мадальнасцях. Па-першае, у гэтай частцы трылогіі Бася намагаецца выкрыць праўду пра свой лёс, які непасрэдна звязаны з гэтым механізмам, і аказваецца, што яна загразла ў подлых інтрыгах двух дзядоў. Па-другое, яна чытае дзённік аднаго з іх — галоўнага злачынцы Эль-Анабі, які распавядае пра свае спробы выкрыць, як насамрэч працуе згаданы механізм, што, у сваю чаргу, звязана з шэрагам іншых інтрыг у розных стагоддзях і розных гарадах Еўропы. Заканчваецца ўсё вельмі кепска. Хаця дзе менавіта заканчваецца, сказаць складана. Тым не менш, гэтая частка трылогіі — мая ўлюбёная, і складнік з дзённікамі мне падаецца найбольш удалым, хаця мяне трохкі насцярожвае, калі быццам бы слушныя, але вусцішныя словы Эль-Анабі прыпісваюць мне. Аднак больш за ўсё мне тут падабаецца не сама лінія гэтага персанажа, а тое, што побач з ім, цалкам выдуманым, у гэтых жа цалкам выдуманых абставінах апынаюцца сапраўдныя гістарычныя дзеячы. І самае галоўнае — што прачытваецца гэта так, быццам бы і яны — выдуманая. Перадаю шчырае прывітанне маім сябрам Хорхе і Умберта. Пра карузлікаў на плячах гігантаў памятаю.

У «Справе аб крывавых дукатах» дэтэктыўная задача была іншая: да апошняй старонкі не выдаць, хто брэша і чые abominable mustaches маюць дачыненне да гэтай брахні. Канец не такі змрочны, месцамі нават пазітыўны, хаця забойстваў там гэтак жа багата, як і ў «Адваротным баку люстра». Аднак галоўная рэч у тым, што ў абедзвюх кнігах ядро дэтэктыва звязана з артэфактам, які мае ўласную

гісторыю: у «Адваротным баку люстра» гэта чароўны механізм, які праходзіць праз стагоддзі і разбурае жыцці, а ў «Справе аб крывавых дукатах» — «сапраўднае» фабрыкаванае золата Файна. Важна, што інтрыга і ў адным, і ў другім выпадку ініцыюе канфлікт у гісторыі. Персанажы, якія шукаюць чароўны механізм, змагаюцца за права стаць яго ўладальнікам: нехта дзеля таго, каб выкарыстаць яго, нехта — каб знішчыць. Вакол штукаарстваў Файна таксама ўтвараецца барацьба: не ўсе ведаюць, што золата несапраўднае, а з тых, хто ведае, адны дбайна маніпулююць пачуццямі астатніх, а іншыя дарэмна намагаюцца аднавіць справядлівасць. Вядома ж, лёгка сфармуляваць, у чым палягае інтрыга і канфлікт, калі гісторыя ўжо запісаная, але калі вы можаце выявіць гэта (і, у першую чаргу, для саміх сябе) на падрыхтоўчым этапе, то дэтэктыў атрымаецца добры. Менавіта на такое прадумванне будуць скіраваныя чарговыя практыкаванні.

Практыкаванне №6

Прыдумайце тры сітуацыі, у кожнай з якой будзе інтрыга адрознага тыпу: звязаная з «артэфактам»; звязаная са зносінамі паміж героямі; звязаная з хлуснёй. Падумайце, якія з вашых герояў, распрацаваных у папярэдніх практыкаваннях, маглі б стацца ўцягнутымі ў кожны з тыпаў інтрыгі? З-за якіх уласцівацей? Ці можна аб'яднаць гэтыя інтрыгі ў адну? Для кожнай інтрыгі напішыце 1 абзац да 10 сказаў. Пазначце, якія з вашых персанажаў больш пасуюць да кожнай з сітуацый з абгрунтаваннем у 1 дадатковы сказ на 1 героя.

Практыкаванне №7

Напішыце логлайн (тэрмін ад сцэнарыстаў!) вашага дэтэктыва. Логлайн — гэта вельмі сціслае апісанне гісторыі, звычайна каля 40 слоў. Адзначце ў сваім логлайне наступныя рэчы: хто ваш пратаганіст; хто антаганіст; дзе і калі разгортваюцца падзеі; у чым галоўная інтрыга (канфлікт) гісторыі; якія мэты ставяць героі. Таксама ў логлайне можна адзначыць эмацыйны лад гісторыі. Каб патрэніравацца, можна паспрабаваць прадставіць у якасці логлайна гісторыю свайго жыцця: абярыце які-небудзь надзвычайны выпадак і ўявіце сябе ў якасці героя. Пасля звярніцеся да сваіх персанажаў і запішыце не менш за 3 логлайны, змяняючы абставіны, мэты і ролі вашых персанажаў. Які з логлайнаў падаецца найбольш выразным і чаму? Ці змяняецца, у залежнасці ад змены дадзеных, канфлікт гісторыі?

Практыкаванне №8

Абярыце адзін з вашых логлайнаў і апішыце адну і тую ж сітуацыю з двух пунктаў гледжання. Падумайце, як будуць інтэрпрэтаваць інтрыгу ваш пратаганіст і антаганіст. У чым яны будуць згодныя? У чым — разыходзіцца? Як праз стаўленне да сітуацыі выяўляецца канфлікт паміж героямі? Ці можа тут быць нейтральная пазіцыя? Хто здолее заняць яе? Запішыце свае разважанні. Аб'ём тэкста — да 2 старонак аркуша фарматам А4.

Свае практыкаванні дасылайце ў рэдакцыю «Бярозкі» з пазнакай «Дэтэктыўны практыкум», а ў вольны час паспрабуйце адзначыць для сябе, якія падзеі, з тых, што адбываліся ў вашым жыцці, падаюцца найбольш загадкавымі і чаму?

Дзеці — лепшае, што ёсць у школе

Дар'ю Роскач я знайшла праз Інстаграм. І з вялікім захапленнем разглядала яе старонку — яскравую, поўную колераў і сонца, жывую. Дар'я працуе настаўніцай у Бабруйску, захапляецца маляваннем і фатаграфаваннем, калекцыяніруе лялек... Ці не поспех гэта — займацца тым, што любіш?

— Як вы вырашылі стаць настаўніцай?

— Яшчэ калі вучылася ў школе, хадзіла на алімпіяды па геаграфіі. Калі надышоў час выбіраць, кім быць, я знайшла спецыяльнасць «Геаграфія і ахова прыроды» ў Беларускай дзяржаўнай педагагічнай універсітэце імя Максіма Танка. Я разумела, што, хутчэй за ўсё, буду выкладаць у школе, а «ахова прыроды» — дадатак. І мэтанакіравана ішла. У чым сутнасць гэтай працы, я бачыла па сваіх настаўніках,

таму не здзівілася. Мне падабаецца вучыць. Нават калі дзеці робяць розныя «бякі» — злуешся часам і ўсё адно любіш. Падабаецца і прадмет — геаграфія.

— Зараз распаўсюджана меркаванне, што трэба вучыць праз забаўляне. Як гэта, на вашу думку?

— Вельмі складана знайсці падыход не толькі ў тым, як інфармацыю падаць, але і ў тым, як навучыць слухаць. Нават калі знайсці мультымедыйныя сродкі, не заўжды дзеці гатовыя сканцэнтраваць увагу, асабліва ва ўзросце з пятага па сёмы клас. Асабліва сці кожнай персоны патрабуюць індывідуальнага падыходу. Нават калі вучань не вельмі моцны ў тым ці іншым школьным прадмеце, на ім нельга ставіць крыж. У кожнага ёсць свае моцныя бакі. Іх трэба стымуляваць, казаць «Ты можаш». Часам дзеці адказваюць: «Вы мяне падманваеце, я кепскі, я не змагу». І гэта мяне турбуе: чаму ён так думае?

А тое, што дзеці іншыя — гэта няпраўда. Яны застаюцца дзецьмі, ім весела ад свавольстваў. Дзесьці можна па-добраму пажартаваць у адказ, дзесьці трэба быць сур'ёзнай, каб настроіць іх на працу. Многія настаўнікі кажуць, што іх галоўная праблема — вучні. Для мяне праца з дзецьмі — самае прыёмнае, што ёсць у школе. А не падабаецца старонняя праца. За ёй часам губляецца асноўная мэта школы і настаўніка — навучыць дзяцей.

— З якім узростам вам найбольш камфортна працаваць?

— Мне — з больш дарослымі. А ўвогуле бывае па-рознаму. І ў пятых класах ёсць адказныя дзеці, якія сур'ёзна ставяцца да вучобы. З адзінаццацікласнікамі мне лёгка, але яны пачынаюць «сядаць на шыю». Спрабую іх выхоўваць, а самой смешна. З іншага боку, яны дапамагаюць самой разняволіцца, выйсці з-пад заўсёднага прэсу і накалу.

— Наколькі вытрымліваецца субардынацыя?

— Стараюся рабіць гэта заўжды, з самага пачатку. Калі я прыйшла працаваць у школу, мне было 23, старэйшым вучням — 17. Калі вучні пыталіся: «А можна з вамі на ты?», — я адмаўляла. Нават зараз, калі маім першым вучням за 20, выхаванне не дазваляе ім звяртацца да мяне на «ты». Са сваім 11-м класам магу пажартаваць, паразмаўляць, калі бачу, што ў іх ёсць пытанні ў асабістым плане. Калі ты з імі побач, то можаш ад чагосьці непрыемнага іх абараніць. У любым рашэнні датычна субардынацыі ёсць і плюсы, і мінусы.

Часам вучні пытаюцца: «Можна я вам шакаладку прынясу, а вы мне дзясятку паставіце?» Я заўсёды адказваю: «Ты можаш пачаставаць мяне шакаладкай, але атрымаеш ты тое, на што напішаш працу. Напішаш на “дзясятку” — будзе “дзясятка”. Напішаш на “тройку” — заядзім тваё гора шакаладкай».

— А якой вы сама былі вучаніцай?

— Не магу сказаць, што была гультайкай, але ў старэйшых класах я старанна рабіла толькі пісьмовыя заданні, а вусныя дастаткова было пачытаць перад урокам. Адзнакі былі высокія. Я заўсёды з разуменнем ставілася да настаўнікаў. Калі ў аднакласнікаў былі бунты з-за таго, што ім ацанілі нешта «не так», я часта была на баку настаўнікаў, разумеючы, што яны маюць рацыю. Адзінае што, класе

Ў дзявятым мы — выдатніцы — намазалі дошку мылам і потым самі ж яе адмывалі. Калі хтосьці сваволіў, мы заўсёды калі не ўдзельнічалі, то былі недзе побач. Таму, калі працуеш настаўнікам, трэба ўспамінаць, што ўсе мы ў дзяцінстве рабілі тое, на што сёння сварымся. Толькі калі вучні пераходзяць пэўную мяжу, кажаш, што трэба думаць, перш чым нешта рабіць.

— Якія з уяўленняў пра школу і настаўнікаў вы можаце разбурыць?

— Напрыклад, што настаўнікі, якія працуюць у школе многа гадоў, кансерватыўныя, звыклыя працаваць па-старому. Ёсць сталыя настаўнікі, каторыя карыстаюцца тэхналогіямі, сацыяльнымі сеткамі, трымаюць сувязь з вучнямі. Ёсць і маладыя, каторыя будуць проста расказваць параграф, апытваць і звыкла ставіць адзнакі. Усё залежыць ад чалавека — ці імкнецца ён да самаадукацыі, ці цягнецца да новага.

— Што трэба ведаць настаўнікам пра вучняў і вучням пра настаўнікаў, каб паразумецца?

— Настаўнікам — што вучняў трэба накіроўваць, але не трэба абразаць ім крылы. Добра, калі настаўнік чакае многага ад вучня, але калі штосьці не атрымаецца, не варта выказваць расчараванне. Лепш падтрымаць. Многія настаўнікі працуюць па вызначанай схеме, так, як звыклі. А вучні — непрадказальныя, і трэба ўмець адыходзіць ад схем, рэагаваць, імправізаваць.

А вучням я сказала б, што настаўніцтва — праца нялёгкая. Хацелася б, каб вучні настаўнікаў паважалі, і, калі хочуць пасвавольіць, разумелі, што для гэтага ёсць месца і час. Нам самім не хочацца злавацца і павышаць голас.

У нас адзінаццацікласнікі зразумелі, як сладана настаўнікам, на дні самакіравання. Яны самі рабілі расклад заняткаў, рыхтаваліся да ўрокаў па запланаваных тэмах, самі пісалі планы-канспекты, шукалі дадатковую інфармацыю. Потым казалі, як гэта цяжка, здзіўляліся, як мы спраўляемся. Але былі і тыя, каму спадабалася, хто захацеў працаваць у школе. Напэўна, дзецям трэба часцей даваць магчымасць пабыць у ролі настаўнікаў.

— У моманты стомы ў чым вы знаходзіце матывацыю, каб працаваць далей?

— Часам дапамагаюць толькі ўгаворы, што трэба давесці пачатыя справы, пачаты год да канца. Таксама мяне вельмі стымулююць вучні, з якімі мы ў добрых адносінах. Хоць гэта і не мой клас, у мяне няма класнага кіраўніцтва, але я адчуваю гэтых вучняў сваімі: мы на адной хвалі. Яны — наймацнейшы стымул.

— Якім павінен быць ідэальны настаўнік?

— Настаўнік не павінен быць ідэальным. Галоўнае, каб ён ведаў і прызнаваў свае плюсы і мінусы, імкнуўся развіваць станоўчыя бакі і мінімізаваць адмоўныя. Вучні таксама не могуць быць ідэальнымі.

— Калі б не настаўніцтва, чым бы вы маглі заняцца?

Апошнім часам мяне цягне да чагосьці творчага. Напрыклад, я фатаграфую. Не на прафесійным узроўні, але пры жаданні гэта можна было б зрабіць асноўнай

справай. Займаюся маляваннем, але, зноў жа, па-аматарску. Галоўная матывацыя працаваць у школе — дзеці. Можа, менавіта я прывяду іх да чагосьці добрага, нечым дапамагу. Ні заслугі, ні статусы, ні кар’ерны рост мяне не матывуюць.

— А як праходзіць ваш звычайны працоўны дзень?

— Прыходжу ў школу, рыхтуюся да ўрока. Для настаўнікаў ёсць дзяжурствы на калідоры. Пасля ўрокаў па некаторых днях ёсць рэжысёрскія гурткі — мы здымаем і манціруем фільмы, вучымся чамусьці разам. Потым — праверыць сшыткі, дзесьці штосьці дарабіць... Няма нічога звышнатуральнага.

— Распавядзіце падрабязней пра гурток?

— Зараз на школу прыходзіць шмат конкурсаў, дзе трэба зняць відэа. Першапачаткова ў нас было валанцёрскае аб’яднанне па інтарэсах: мы здымалі відэа ў дапамогу школе. У Бабруйску кінатэатр «Таварыш» праводзіць конкурс «Юны рэжысёр». Тры гады, што займаемся рэжысёрскай дзейнасцю, мы ўдзельнічаем у гэтым конкурсе, і два з іх займалі прызавыя месцы. Дзеці самі ўсё здымалі, манціравалі, падбіралі музыку. Я толькі крыху прыглядала. Пасля аднаго такога конкурснага караткаметражнага фільма іх у мясцовай газеце параўналі з Таранціна. Зараз яны хочуць зняць фільм пра першыя падзеі ў Бабруйску падчас Вялікай Айчыннай вайны. Дзецям гэта цікава, і ў сучасным жыцці будзе карысны вопыт.

У мяне зацікаўленасць відэа таксама пачалася ў школьныя гады. Мы з аднакласнікамі здымалі на тэлефоны эпізоды нашага школьнага жыцця, з якіх я зманціравала вясёлы фільм. Потым ва ўніверсітэце захапленне відэа таксама спатрэбілася. Калі ўмееш штосьці рабіць, то чаму б не сумясціць справу з навучаннем?

— Раскажыце пра сваё калекцыяніраванне лялек?

— У дзяцінстве ў мяне, як і ў многіх дзяўчат, былі лялькі. Калі мне было 14 гадоў, маме на працу пачалі прыносіць для продажу сапраўдных Барбі, якіх тады не было ў крамах. Яна купіла мне дзве, падарыла на святы. Дарэчы, адна з іх была Барбі-настаўніца. Першую ляльку ў дарослым жыцці я купіла падчас вучобы ва ўніверсітэце: трэба было зняць стрэс, — самую звычайную, у пераходзе ля метро. Большая частка калекцыі (а гэта каля 30 лялек) з’явілася за апошнія паўгода. Некаторыя мне дораць, некаторыя замаўляю сама. Калі еду некуды за мяжу, таксама часам прывожу лялькі. Са Львова прывезла тры. Здавалася б, колькі ўсяго цікавага можна прывезці са Львова! Мне яны падабаюцца — такія элегантныя, у кожнай — свае рысы. Нават Барбі, якія многія лаюць, таксама ёсць розныя. Калі мне не падабаецца адзенне, я перашываю. Адною ляльцы пашыла беларускі нацыянальны касцюм — проста бачыла яе ў такім строі. Мне падабаецца купляць лялькі, у якіх ёсць хібы. Хоць звычайна калекцыянеры наадварот глядзяць, ці няма недахопаў. А я лепш нешта для яе дараблю, каб яна была са сваёй асаблівасцю. У яе таксама мусіць быць дом. Напэўна, калі б мне «развязаць рукі», хто ведае, што б я яшчэ калекцыяніравала?

Кампазіцыя прадметаў тыпу нацюрморт у літаратурным творы. На матэрыяле твораў Уладзіміра Сцяпана

Кожны чалавек у сваім жыцці сутыкаўся з нацюрмортамі. Расстаўляючы асеннія лісты ў вазе або на падаконні, ці задумваецца нехта, што ўсё робіцца згодна з законамі кампазіцыі, перспектывы, спалучэння колераў? Спасцігаючы прыгажосць інтуітыўна, чалавек кожны дзень стварае нацюрморты вакол сябе. Нацюрморт з'яўляецца адносінамі паміж рэчамі, амаль заўсёды бытавымі. Рэч, разам са сваім прагматычным прызначэннем, мае і знакавы сэнс: яна можа адлюстроўваць пэўныя рысы персанажа, якому належыць.

Сільвія Бурыні, прафесар гісторыі рускага мастацтва і сучаснага мастацтва Венецыянскага ўніверсітэта ў сваёй навуковай працы «Тыпалогія нацюрморта ў літаратуры» звярнула ўвагу на тое, што такі жанр мае права на існаванне і ў межах літаратурнага твора. Нацюрморт — гэта свет рэчаў, у які ўмяшаўся чалавек. Свет нацюрморта — гэта свет нерухомаści або таго, што становіцца нерухомым, калі адлюстроўваецца імгненне, у якім усё застывае.

У сучаснай беларускай літаратуры з шэрагу творцаў асаблівай цікавасцю да нацюрморта вылучаецца Уладзімір Сцяпан. Ён скончыў мастацкае вучылішча імя Глебава і тэатральна-мастацкі інстытут. Нават па назвах можна зразумець, што ў творах гэтага пісьменніка ёсць сувязь з жывапісам. Напрыклад, «Акварэльныя малюнкi. Дзед» і «Сто акварэльных малюнкаў. Бацька».

У многіх нацюрмортах схаваны наборы сімвалаў, і таму за прастатой стаіць зашыфраваны код. Само размяшчэнне рэчаў часта ўказвае на паралельны сэнсавы план і дае ключ да разгадкі схаванага сэнсу. З гэтага вынікае, што акрамя кампазіцыйнага значэння яно нясе і семантычную нагрузку.

Сувязь паміж рэчамі мае свой сэнс і ў літаратуры, паколькі ўказвае на функцыю, якую тая ці іншая рэч можа набыць.

Асабліва сцю прозы У. Сцяпана з'яўляецца «выяўленчасць пісьма», што пацвярджаецца нават назвай жанру аднаго з твораў — акварэльныя малюнкi. Такія малюнкi сапраўды можна знайсці ў многіх творах пісьменніка: «Вокладка кніжкі абгорнута газетай. На выцвілай газеце шарыкавай ручкай намалюваны няроўны сіні крыж. Перад абразом стаяць штучныя папяровыя ды пластыкавыя кветкі. Чарачка са свечкамі. Абраз упрыгожаны ручніком з чырвонымі кветкамі. Нічога незвычайнага. Пад сталом, на якім абраз, старая швейная машынка ў жоўтым дыхтавым футарале. Машынка спраўная — шые. Побач з машынкай слоікі з варэннем і мёдам» (*«Запісы з фэйсбука. Пра маму»*). На першы погляд звычайныя рэчы, але пісьменнік паказаў іх у кампазіцыі, якая характэрна для нацюрморта: рэчы ў адзінстве прасторы і часу, нерухомасць, а галоўнае — рэчы, як на сцэне, выступаюць у ролі дзеючых асоб, ператвараючыся з атрыбутаў у суб'ект апавядання. Яны апавядаюць, што мама верыць у «свайго» Бога, сімвалам яго з'яўляецца «няроўны сіні крыжык», намалюваны ёю на малітоўніку; пластыкавыя і папяровыя кветкі, чарачка са свечкамі — гэта традыцыйнае аздабленне абразоў у беларусаў; пад абразамі — тое, што робіць саму маму зямным Богам для сына, — швейная машынка і слоікі з варэннем і мёдам.

У наступнай кампазіцыі рэчы раскрываюць стаўленне гераіні да быту сям'і. Гэта гаспадарлівая жанчына, любіць парадак у рэчах, усё на сваіх месцах, пад рукамі, усё ў чысціні і падуладна часу. Нездарма гэтую кампазіцыю пісьменнік называе алтаром. І зноў мама пісьменніка ўяўляецца святой, а тое, што яе акаляе, таксама святое. «Стары сервант стаіць у кухні. За шклом чарачкі, фужэры, кубкі, сподкі, невялікі папяровы абраз, колеры на ім цьмяныя, выявы не надта разборлівыя. З бакоў, у шкапках, скрыначка з нажніцамі, ніткамі, гузікамі. І розныя дакументы там. У другім шкапку нажы, лыжкі, відэльцы. Паміж шкапкамі глыбокая ніша. Там фотаздымкі. Злева ляжыць малітоўнік, правей — старамодны будзільнік. І картачкі, і гадзіннік, і малітоўнік стаяць на чысценькай сурвэтцы. Нічога іншага мама туды не кладзе. Мне гэта кампазіцыя нагадвае алтар» (*«Запісы з фэйсбука. Пра маму»*).

Гераня твора праз наступную кампазіцыю характарызуецца як прадстаўніца грамадства: «У спачывальні, побач з маміным ложкам, старая шафа. Там, на верхняй паліцы, дзе раней шапкі з капелюшамі ляжалі, шэры кардонны футарал ад фотаапарата “Змена–6”. У гэтай скрынцы дакументы, аперазаныя чорнай аптэчнай гумкай. Сярод шматлікіх пасведчанняў, прапускоў, даведак, выпісак, метрык, атэстатаў — чатыры чырвоныя кніжачкі — “Ударнік камуністычнай працы”. У адной яшчэ яе дзявочае прозвішча, у астатніх — бацькава. Мама захоўвае гэтыя чырвоныя кніжачкі, але я не думаю, што для таго, каб пераконваць сябе, што жыла правільна» («Запісы з фэйсбука. Пра маму»). Пералік усіх дакументаў, асабліва пасведчанняў пра «ўдарную» працу, паказвае гераню твора як чалавека прынцыпаў: нягледзячы на тое, што і камуністычнай партыі няма, заведзены парадак будзе да канца жыцця захоўвацца, як усе гэтыя чырвоныя кніжачкі.

І вось такая замалёўка, якая, здаецца, паказвае рух, але статычнасць захоўваецца. «Сабраная мясарубка нагадвае нешта жывое, вантробнае, таёмнае... Мяс, сала, цыбуля змяняюць форму, ператвараюцца. Праз дзіркі ў чорным дыску пачынаюць паўзці, вылазіць бела-чырвона-бела-чырвона-белыя... На гэта можна глядзець бясконца» («Запісы з фэйсбука. Пра маму»). Эпітэты, якімі надзяляе пісьменнік звычайную мясарубку вымагаюць думкі, што самая звычайная матчына праца можа параўнацца з таёмнасцю. Многае ў жыцці рабілася ёю і разумелася як належнае. А нават самая простая рэч — зусім не простая.

«Патлумачыла, што паміж аконнымі рамамі ў спачывальні сядзіць муха. Сядзіць і глядзіць на яе, як вартаўнік. Звычайная муха: чорная, сярэдніх памераў <...> Муху пасунуў і яна выпала на белае і чыстае падаконне...» («Запісы з фэйсбука. Пра маму»). Мёртвая муха як адзін з прадметаў кампазіцыі вельмі часта з’яўляецца ў карцінах мастакоў. Паказвае яе і Сцяпан, тлумачачы ўнутраны неспакой мамы: складана ёй глядзець у вочы нежывой істоты, няхай сабе і мухі. Асабліва калі яна чорная на белым.

Зборнік «Акварэльныя малюнкi. Дзед» таксама расказвае пра блізкага чалавека пісьменніка. Сцяпан успамінае сваё дзяцінства, праведзенае ў вёсцы з дзедом і бабкай. Перад чытачом паўстаюць героі ў сваім паўсядзённым жыцці, і зноў сустракаюцца кампазіцыі, у якіх рэчы з’яўляюцца галоўнымі героямі, адлюстроўваючы адметнасці героя-чалавека:

«Пад акном месціўся куфар. У ім — бабіна багацце: сувоі беллага ды шэрага льянога палатна, спадніцы, кашулі, ручнікі розныя, фіранкі бела-блакітныя, як сакавіцкі снег, хусткі, новая сіняя кофта, фартухі... А збоку, у маленькай загарадцы, — клубкі ды шпулькі нітак, іголки, шыла, напарсткі, зашчапкі і вялікі клубок рознакаляровых матузкоў. Яшчэ лекі — у скрыначках, бутэлечках. У куфры быў адваротны бок цяжкага века. Там жоўтыя дошкі пакрывала павута надпісаў, зробленых звычайным алоўкам, хімічным, каляровым, сінім, а дзе-нідзе — вугалем. “Апарос. Кнур. Ацёл. Пасеяў жыта. Пасадзілі бульбу. Зжалі жыта. Прадаў парасят...”» Праз кампазіцыю прадметаў — усё жыццё. Нездарма Сцяпан называе гэту кампазіцыю менавіта «Дзённік».

«Рог барана, які вісіць пад страхой хлява на тоўстым іржавым цвіку. Побач з рогам рэзвіны, каб траву і снапы насіць. Магутны, двойчы скручаны рог быў важкі, парэпаны, ад яго адломлівалася касцяное лушпінне». Гэтай кампазіцыяй пісьменнік ламае стэрэатыпы погляд на барана. Рог займае цэнтральнае ганаровае

месца побач з прыладамі працы. Як памяць пра барана — «істоту разумную», па словах дзеда. Але тут рэчы, зноў жа, раскрываюць вобраз дзеда: для яго нават баран — разумная істота, а значыць, і дзед — разумны чалавек, калі ставіцца з павагаю да барана.

Замалёўка з трох сказаў, трох прадметаў: «Кіёк і цапок...Стаялі пры дзвярах у сенцах. Адпаліраваныя дзедавымі рукамі». Па-першае, ужыванне памяншальных суфіксаў паказвае на душэўнае стаўленне да прадметаў працы; па-другое, месца, дзе яны знаходзяцца, можна назваць «заўсёды пад рукой»; па-трэцяе, азначэнне «адпаліраваныя» паказвае і колер, і стаўленне да працы, і характар дзеда.

Вельмі цёплай падаецца кампазіцыя «Золата», заснаваная на ўспамінах дзяцінства: «Прасяная каша ў глыбокай талерцы і цёплы пясок на дарозе. Звараныя кіяхі кукурузы і бульба з залатымі скваркамі, масла, пенка на малацэ, яблыкі, слоік з першым летнім мёдам, сланечнік... Штакетнік, новы ганак і вароты, маленькі ўслончык... Цыбуля, якая сохла ў сенцах» («Запісы. Малькі»). На першы погляд — звычайныя рэчы, убачыўшы іх ў творы на ўзроўні колеру, паху, смаку, узважыш і зразумееш, што яны, вельмі блізкія і родныя, — золата, сапраўднае багацце з дзяцінства.

На матэрыяле твораў Уладзіміра Сцяпана яскрава бачна, якім чынам нацюрморт пераступае праз вузкія рамкі свайго жанру і становіцца часткай разважанняў. Письменнік нездарма звяртае ўвагу чытача на рэчы, якія жывуць побач з чалавекам. Па тым, чым акружае сябе чалавек у жыцці, можна зразумець яго характар, асаблівасці яго думак і нават прадугледзець яго дзеянні. Рэчы заўсёды на сваіх месцах, захоўваюць пэўны парадак; яны тлумачаць, як героі адносяцца

да людзей, да працы, наколькі разумеюць жывую прыроду. Цікава, што няма сярод пераліку ні ў адной з кампазіцый новых рэчаў. Зразумела, героі — немаладыя людзі. Але тут робіцца акцэнт на яшчэ адной асаблівасці характару — на сталасці, а разам з ёй — на беражлівым стаўленні да прадметаў дамашняга ўжытку. Можна здагадацца, што такое беражлівым стаўленні будзе да ўсяго, што акаляе яго ў паўсядзённым жыцці. А яшчэ падкрэслена сціпласць мамы пісьменніка: на стале, у шафе, на паліцы, пад сталом — толькі самае неабходнае, нічога лішняга. І ўсё ў кампазіцыі скіравана на клопат пра блізкіх. Што датычыцца дзедавых рэчаў, то тут скразная тэма працы, памяркоўнае стаўленне да жыцця, абавязковая храналогія жыцця, павага да часу і тая ж сціпласць. Нічога лішняга няма.

Увогуле, неабходна адзначыць абвостранае ўспрыманне аўтарам таго, што на першы погляд здаецца звыклым. Пісьменнік многія прадметы проста ўзводзіць да сімвала. «Акварэльныя малюнкi. Дзед», напрыклад, складаюцца з невялікіх замалёвак апісальнага ці сюжэтнага характару. І кожная з іх мае сваю назву. Так, з сарака пяці назваў сямнаццаць — назвы прадметаў. Восем некаторыя з іх: «Кузня», «Піла», «Абраз», «Пастка», «Крыжы», «Венскае крэсла», «Мячык», «Халва», «Вялікая лыжка»... І ў кожным прадмеце, які з'яўляецца ў цэнтры ўвагі пісьменніка, побач з аповедам або апісаннем прысутнічаюць асаблівы настрой, адчуванні аўтара, якія міжволі перадаюцца чытачу. І кожны звыклы прадмет бачыцца як жывы, які можа шмат расказаць пра таго, хто ім валодае.

Уладзімір Сцяпан паказаў сваімі творамі, што ў жыцці акрамя глабальнага ёсць дробязі, на якія з-за паўсядзённай звычкі чалавек не звяртае ўвагі, але менавіта рэчы могуць паказаць свайго ўладальніка, расказаць пра яго шмат цікавага. Пісьменнік выкарыстаў магчымасці нацюрморта ў літаратурным творы: звяртаючы ўвагу на матэрыяльны свет рэчаў, можна паказаць, што прастора, у якой жыве чалавек, — гэта пэўны мікракосмас, аналізуючы які, разумееш індывідуальнасць літаратурнага вобраза.

Ульяна Куракевіч,
вучаніца ДУА «Беларускамоўная гімназія № 2 г. Барысава»

Загавары па-беларуску першым!

Многія людзі, ведаючы беларускую мову, амаль не карыстаюцца ёй, саромеюцца. Напрыклад, некаторыя мае былыя сябры з беларускамоўнага дзіцячага садка сёння не ўжываюць беларускую мову без пільнай патрэбы. Зрэшты, і я часцяком у школе і з сябрамі пераходжу на рускую, хоць у сям'і мы гаворым па-беларуску. Але адзін выпадак у маім жыцці пераканаў мяне, што гэта няслушны падыход.

Аднойчы маці папрасіла мяне купіць малодшаму брату сшытак па сальфеджыя. Я таксама займаўся ў музычнай школе, таму добра ведаў, пра што гаворка. Па сшытак пайшоў у «Светач». Пашукаў на паліцах, не знайшоў і вырашыў патэлефанаваць маці, каб перапытаць аўтара і клас. А з бацькамі я заўжды размаўляю па-беларуску, як і яны са мной, у тым ліку і па тэлефоне. І тут да мяне падыйшла супрацоўніца крамы, а праз некалькі секунд далучылася і касірка.

Калі я скончыў размаўляць па тэлефоне, жанчыны зычліва прапанавалі сваю дапамогу і хуценька знайшлі патрэбны сшытак. Да таго ж, касірка перайшла са мной на чысцюткую беларускую, чаму я вельмі ўзрадаваўся. А потым, калі я разлічыўся, яна падарыла мне вокладку на гэты сшытак.

У той дзень я зразумеў, што вакол нас шмат людзей цудоўна ведаюць мову, але не наважваюцца загаварыць па-беларуску першымі. Але ж, пачуўшы беларускую мову, зычліва ўсміхаюцца ў адказ.

Гэта надзвычай прыемна! Я быў бы рады, калі б беларуская мова на вуліцах і ў крамах стала звычайнай з'явай.

Подпіс рэдактара

Мсціслаў Церашкоў,
10 клас гімназіі № 29
г. Мінска

ЯК ПЛАНОВАЦЬ СПРАВЫ

ПЛАНОВАЦЬ ЗАГАДЗЯ

СКЛАДАЙ ПЛАН НА ТЫДЗЕНЬ І НА МЕСЯЦ
І ўКАЗВАЙ ДАКЛАДНЫ ЧАС, КАЛІ НЕШТА ТРЭБА ЗРАБІЦЬ

ПЛАНОВАЦЬ РЕАЛІСТЫЧНА

ВАЖНА ПЛАНОВАЦЬ ТУЮ КОЛЬКАСЦЬ СПРАЎ,
ЯКУЮ ТЫ ДАКЛАДНА ВЫКАНАЕШ

РАССТАЎЛЯЦЬ ПРЫЯРЫТЭТЫ

ПЛАНУЙ ПЕРШЫМ ТОЕ, ШТО ТРЭБА ЗРАБІЦЬ ТЭРМІНОВА
І НА ШТО ТРЭБА ВЫДАТКАВАЦЬ ШМАТ ЧАСУ

ПЛАНОВАЦЬ ФОРС-МАНОР

ЗАПАСНЫ ПЛАН МОЖА ВЫРАТАВАЦЬ ТВАЕ
МЕРАПРЫЕМСТВА ЦІ СУСТРЭЧУ!

АДСОЧВАЦЬ ВЫНІКІ

ВЫКОНВАЦЬ ПЛАН ДАПАМАГАЕ ПАДЗЕЛ
ВЯЛІКАЙ ЗАДАЧЫ НА МАЛЕНЬКІЯ ПАДЗАДАЧЫ

ЗАДАЧА:

Быць КЛАСНАЙ

- ПАЧЫТАЦЬ КОМІКСЫ
- ЗРАБІЦЬ НАШЫЎКУ
- Вывучыць песеньку

УЗНАГОРОДНІВАЦЬ СЯБЕ

ВАЖНА ХВАЛІЦЬ СЯБЕ, КАЛІ ВЫКОНВАЕШ НЕЙКУЮ СПРАВУ.
Я МАЛАЙЧЫНКА!

ПЛАН НА ТЫДЗЕНЬ

ПАНЯДЗЕЛАК

АУТОРАК

СЕРАДА

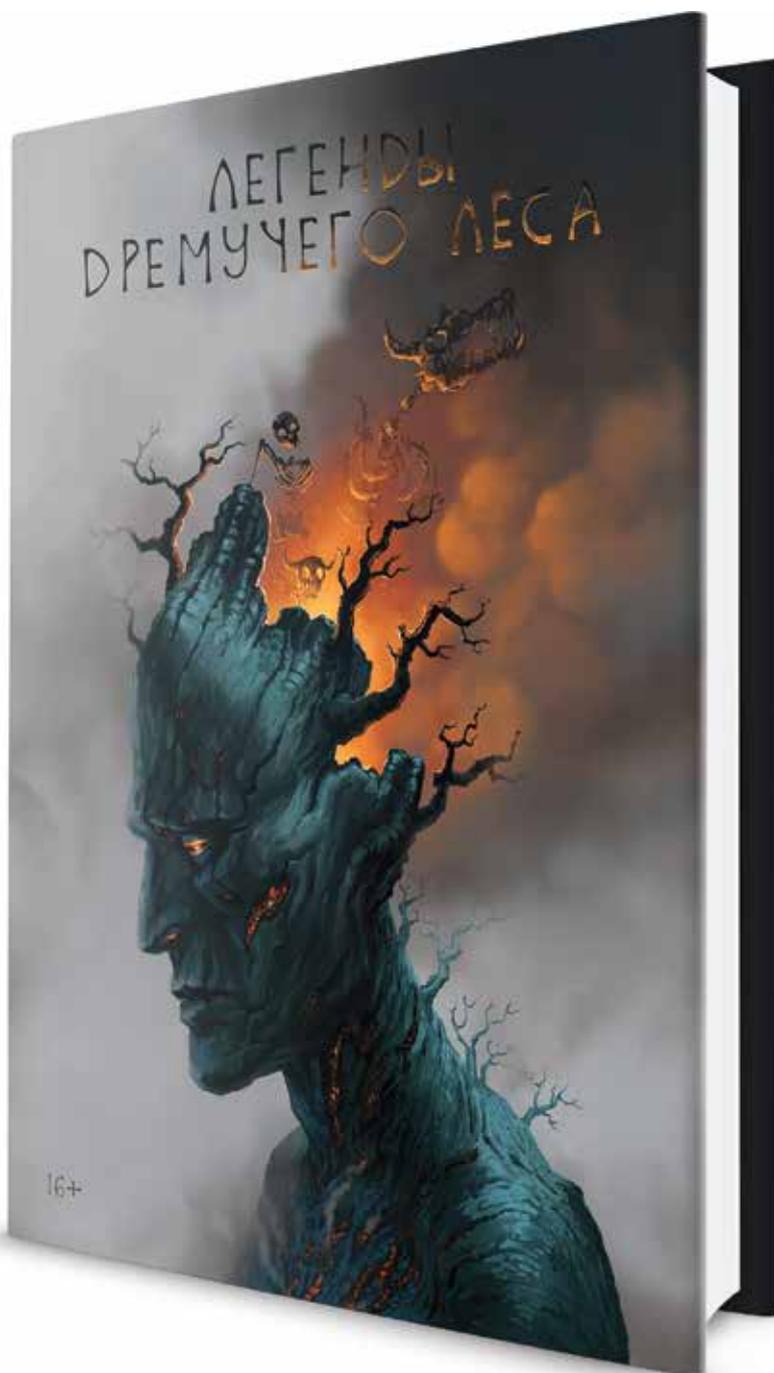
ПРЫЯРЫТЭЖЫ ТЫДНЯ

ЧАЦВЕР

ПЯТНІЦА

ВЫХАДНЫЯ ДНІ

НАГАТКІ

Дрымучыя кніжкі

Ці чытаеце вы коміксы? Можа, і чытаеце. А беларускія любіце?
...А ведаеце?

Улетку мінулага года творчае аб'яднанне «Сучасны комікс» выпусціла зборнік «Легенды дремучего леса». 11 аўтараў, 8 гісторый, адна тэма. На кожную гісторыю адведзена 14 старонак. Нічога падобнага ў нас у Беларусі няма — у сэнсе, ні іншага «Сучаснага комікса», ні вялікага зборніка разнамасных аўтараў. А коміксы — гэта

вам не толькі амерыканская супергероіка, якая надакучыла бясконцым патокам фільмаў–адаптацый! Комікс — гэта, у першую чаргу, фармат. Спосаб данясення інфармацыі, калі пажадаеце. Фармат настолькі ўмоўны і свабодны, што некаторыя экзэмпляры аб'ядноўвае хіба што апісанне «кніжка з карцінкамі». Якая, як, пра што, каму, навошта — пытанні знаёмыя пры аналізе «нармальных» кніг, так? А наша грамадства ўсё роўна мармыча: «Для дзяцей, для інфантаў». Нават людзі, якія мастацтвам і культурай цікавяцца, так разважаюць. Сорамна — і страшна — за яшчэ не народжаную індустрыю. Дык і кіраўнікі праекта назвалі кнігу «Легендамі дремучага леса» не толькі таму, што тэма зборніка — фальклор, легенды і гісторыя (а дзе яны — там і лес), але і таму, што для беларуса–сучасніка коміксы здаюцца гэтым самым дрымучым лесам. Незразумелым, чужым. Лепш не заходзіць, не ўглядацца ў яго халодную цемру!..

Але мы параім усё ж зазірнуць.

Зборнік стаў першым у сваім родзе, і для многіх аўтараў «Легенды» — дэбютная праца. Даволі заўважна, што ім давялося сур'ёзна працаваць з фарматам комікса ўпершыню. Яно і лагічна: калі няма куды ісці са сваімі коміксамі, не будзеш марнаваць на іх час. Вось і зараз пад адной вокладкай сабраліся мастакі, ілюстратары, дызайнеры і проста талентавітыя аматары. Для коміксаў «Всеслав Чародей» і «Леў» сцэнарыстамі выступілі Мікіта Сеннікаў і Дзяніс Пугач — заснавальнік праекта і выдавец зборніка адпаведна. Але шмат хто з аўтараў дагэтуль удзельнічаў у рознага кшталту конкурсах і праектах. Так мастачку «Льва» можна знайсці ў расійскім зборніку «Наше детство» выдавецтва «Комильфо», а мастак «Слухай» Жэня К. (не)вядомы як аўтар «Ирвинга, злого волшебника» і іншых коміксаў расійскага выдавецтва «КомФедерация». («Ирвинга» нават выдалі ў Амерыцы, а мы сядзім і ў сценку глядзім!).

Тэматычна зборнік атрымаўся. «Легенды» далі дастаткова прасторы аўтарам, і сярод пераказаў фальклору Беларусі прытаіліся цалкам урбаністычныя працы (адна з якіх — на беларускай мове). Ёсць шмат лесу, шмат містыкі, паўкіло драмы і жменя жартаў. Часам чытаеш са шчырым захапленнем: ці тое, ці іншае стабільна чапляе. Нават проста гартаеш зборнік — і адразу бачыш, як выразна гісторыі адрозніваюцца візуалам.

Малёўка разнастайная, паглядзець ёсць на што: прысутнічае і карандашная эскізнасць, і чорна–белы лін, і манахромная пафарбоўка, і колер — на цэлых старонках ці толькі у дэталях.

Спрабаваць абагульніць усіх мастакоў не атрымаецца, нават калі моцна захацець. Няўзброеным вокам відаць, што яны ўсе натхняліся рознымі рэчамі і стваралі свае стылі, зыходзячы з асабістых густаў і патрэб сюжэту. У Настасі Карташовай («Поморок») выдатна атрымліваюцца ўсялякія пачвары — на іх і акцэнт. Жэня К. і Міхаіл Самусенка («Слухай») ствараюць гарадскую легенду з атмасферай «саветчыны» — і малюнак быццам не з гэтага стагоддзя. Перад Алінай Лабус («Леў») стаяла задача адначасова праілюстраваць тры паралельныя гісторыі–інтэрпрэтацыі стварэння горада Магілёва — і стыль аўтаркі бачны ва ўсіх, хоць кожнай з гісторый уласцівы свой настрой, колер, матэрыял і кампазіцыя.

Энтузіязм аўтараў–мастакоў зрабіць па–свойму і «цікавенька» ігнараваць немагчыма, але ў некаторых месцах кідаецца ў вочы адсутнасць досведу ў

працы канкрэтна з коміксамі. Не хапае вытрымкі. У «Всеславе Чародее» Юлія Баслык спрабуе стылізаваць малюнак пад гравюры, але яе сіл быццам хапае толькі на дзве першыя старонкі. Умоўная стылізацыя застаецца, але яна як бы не завершаная, не даведзеная да парадку. І ў выніку замест тонкай і дэталізаванай працы атрымліваецца награвашчванне кадраў з вялікай колькасцю не надта цікавага тэксту, пададзенага на бяроставых скрутках — хоць і прыгожых. Востра не хапае колеру ці хоць якога аб'ёму, а падача думак герояў у класічных «пульхірах» у дадзенай стылістыцы — трагічная пошласць. Нават не углядаючыся, можна ўбачыць сляды алоўкавага эскізу, і думаеш толькі адно: дарэмна сціралі. Аловак быў бы больш прыемны за варсісты лайн. Вольга Алданава ў сваёй «Ужиной короне» паказала цудоўную алоўкавую графіку, дынамічную і выразную. Часам не хапае выпісанасці дэталей — напрыклад, рук, — але гэта не перашкаджае ўспрымання, не канфліктуе з тым, якую гісторыю нам спрабуюць распавесці.

Калі кажаш пра коміксы, нельга іх дзяліць на малюнак і тэкст. Таму што комікс — гэта іх сімбіёз. Нават «нямыя» коміксы без слоў: у іх усё роўна ёсць раскадроўка-сцэнар. Таму заўсёды варта ацэньваць той ці іншы элемент комікса з пазіцыі «а як ён суадносіцца з астатнімі, як ён дапамагае, на што ўплывае, што замяшчае». У значнай часткі гісторый зборніка гэтыя элементы не ў ладах. І быццам бачыш сімпатычны малюнак, быццам тэкст напісаны на зразумелай табе мове, а яно... не працуе. Бянтэжыць і збівае з панталыку. Так у коміксе Валерыі Манковіч «День города» зусім не бачыш клаўстрафобіі, пра якую распавядае аўтарка, нягледзячы на шчодрое заліванне старонак чорным. Рамкі фармату, мабыць, вымусілі аўтарку размазваць кантэнт па старонках, і гэта пайшло не на карысць настрою комікса. І сам тэкст не стварае падмурку для пачуцця трывожнасці. Яго зашмат, быццам не асэнсоўвалі: а ці патрэбна гаварыць пра гэта? А што гэтыя словы нясуць? Ён не працуе на атмасферу. Ён... дзіцячы. Наіўна-дэталізаваны, мільгае падрабязнасцямі асабістага жыцця гераіні-аўтаркі (усіх персанажаў, якія нават у кадры не з'яўляюцца, абавязкова трэба пайменна назваць, а кожны ўздых — згадаць). І гэта было б нармальна, але аўтарка падае комікс ледзь не як хорар. Праблема з тэкстам назіраецца і ў іншых аўтараў — дзесьці менш, дзесьці больш.

Не заўсёды спалучаецца са зместам і сам аўтарскі стыль. Гэта, вядома, не грэх, але «камерцыйная» малёўка папулярных коміксаў і змрочныя бязлюдныя балоты змешваюцца дрэнна — гэта можна ўбачыць у «Дитя красного болота» Славы Уртэкі. Малёўка сама па сабе вельмі сімпатычная, выразная такая, але настрой гісторыі не падтрымлівае. Пратаганіст быццам не можа вырашыць, хто ён: герой другараднага баевіка, меланхалічны пакутнік або «звычайны хлопец». Падобная праблема і ў манаха з «Легенды о мёртвом озере» Кацярыны Баслык: бачна, што аўтар валодае рознымі стылямі. І яна не можа вырашыць, які з іх патрэбны коміксу. Карыкатурна-гумарыстычны, прыкра-мілы, «нармальны»... Напэўна, аўтарка хацела стварыць дынаміку настрояў, але гісторыю хістае з боку ў бок. Часам стылі змешваюцца літаральна ў адным кадры — і сэнсу ў гэтым няма: на выхадзе мы атрымліваем бязглуздзіцу. Быццам аўтарка вельмі моцна хацела зрабіць комікс смешным і пацешным і выкарыстала ўсе свае прыёмы. Што там, час ад часу ў тэкст прабіраюцца... эматыконы. Лічыць гэта ўсё недахопам? А хто яго ведае.

Што *насамрэч* з'яўляецца невідавочным, але бяспрэчным недахопам зборніка — так гэта абмежаванне ў чатырнаццаць старонак. З аднаго боку, канешне, яно ўраўноўвае аўтараў: ва ўсіх аднолькавыя ўмовы, няма сітуацыі «гэты піша дзесяць, гэты піша трыццаць» — ніхто не застаецца пакрыўджаны. З іншага — гэта не дазваляе патэнцыялу «роўных» аднолькава добра раскрыцца. Зразумела, што ў суровых рэаліях выдання часопісаў і коміксаў–серыялаў часта даводзіцца круціцца і падладжваць даўжыню глаў. Але ж мэта дадзенага зборніка ў іншым: паказаць, якія талентавітыя (і розныя!) каміксісты ў нас ёсць. Нават фармат А4 выбраны спецыяльна для гэтага. Каб пакаравацца! Але не адзінай жа малёўкай жывы (тым больш, што не ўсім гісторыям такі фармат да твару). І атрымліваецца, што дзесьці не хапае дыхтоўнай экспазіцыі, якая дапамагла б суперажыванню героям, дзесьці абрубленая канцоўка, шмат дзе занадта хутка развіваюцца падзеі і паўзы не вытрыманыя. Персанажы — не людзі, а проста «плот–дэвайсы» — прылады, каб рухаць сюжэт. «Легенды дремучего леса» не падаюцца як зборнік найлепшых коміксаў, што ў нас зараз ёсць, але як зборнік паказальны, і хацелася б, каб аўтары сапраўды маглі паказаць сябе ва ўсёй красе.

Безумоўна, выданне каштоўнае ўжо само па сабе. Варта адзначыць, што зборнік выдаваўся на «свае кроўныя», а тыраж складае ажно (ацаніце іронію) 500 асобнікаў! Гэта праект матываваны чыстай любоўю да коміксаў і жаданнем дапамагчы беларускай суполцы зрушыцца з мёртвага месца. Гэта ўхвальна. Такія праекты жыццёва неабходныя (за)навароджанай індустрыі. У «Легендах дремучего леса» наглядна прадстаўлена разнастайнасць стыляў беларускіх каміксістаў–сучаснікаў, і, што самае прыемнае, у кожнага з іх ёсць аднолькавы шанец на прызнанне аўдыторыі. Хацелася б, каб гэта разнастайнасць расла разам з якасцю, а з ёй мы асацыюем слова «прафесіяналізм» — але як жа пабудуеш гэты прафесіяналізм без зборнікаў, альманахаў і серыялаў? Мы, чытачы і аматары, можам толькі падтрымаць гэтыя пачынанні. Аўтары ёсць, ёсць і куды расці, нам галоўнае — не прапусціць момант. І тады праз гадоў пяць–дзесяць у «Бярозцы» нават будзе асобная рубрыка менавіта для коміксаў!..

...Дазвольце марыць.

Валерыя Дзяткова

Неказачная гісторыя

Жыў-быў зайка. Ён быў баязлівы, але вельмі добры. Зайка нікога ніколі не крыўдзіў і сябраваў з усімі жывёламі ў лесе.

Наступіла вясна. Прырода толькі пра-чнулася ад зімовага сну. Пацяплела, там-сям павыбівалася ярка-зялёная трава. На дрэвах набрынялі пупышкі, усё пачало квітнець.

І доўга можна было б радавацца навакольнай прыроднай раскошы, пакуль у лес не завіталі людзі. Вось дзе бяда! Лес напоўніўся шумам, увесь дзень гучна грала музыка.

Усе звяры спалохаліся і пахаваліся. Зайка з вожыкам толькі цішком назіралі са свайго сховішча за тым, што адбывалася.

Раніцай, калі ўсё сціхла, зайчык ўсё-ткі наважыўся выйсці. Глядзіць — і не можа паверыць сваім вачам. Па ўсім лесе раскідана ўсялякае смецце: бляшанкі, паперкі, фанцікі, пакеты. Засмецілі і раку — а калісьці яна была чыстая і празрыстая. Зайка з усіх ног пабег да свайго сябра вожыка.

— Хутчэй! Там бяда! — крычаў зайка.

Вожык і зайчык імчаліся па лесе, склікаючы ўсіх лясных жыхароў. Звяры сабраліся на любімай лясной палянцы. Кожны з абурэннем расказваў пра здарэнне.

— Адкуль мы будзем піць? — жахнуліся птушкі.

— Няўжо мы ўсе будзем пакутаваць? — падхапілі звяры.

— А давайце прыбяром у лесе разам! — рашуча ўскрыкнуў зайчык.

Звяры пагадзіліся і сталі дружна наводзіць парадак у лесе: прыбіраць смецце, чысціць раку, а зайка зрабіў таблічку з надпісам «Беражыце прыроду!»

Лес адразу ж змяніўся. Заблшчала сонца. У жывёл падняўся настрой.

А людзям... Людзям стала сорамна. Бо калі звяры паводзяць сябе прыстойней, то што тут казаць.

Дзякуючы звярам людзі пачалі даглядаць прыроду, сачыць за чысцінёй. У рэках і азёрах можна было вудзіць рыбу, а ў лесе вырасла на дзіва шмат грыбоў і ягад.

Анастасія Французенак, 9 клас,
Навадворская сярэдняя школа Мінскага раёна

Лясная байка

Аднойчы ў лесе ля дуба вялікага
Сустрэліся Воўк і Мядзведзь,
З нагоды пад дубам гарэлачкі выпілі
І сталі аб нечым гудзець.
І вось пад гарэлку, пад пару цыгарак
Гаворка ў іх спрытна пайшла
Пра Зайца, што бегае кожны ранак
Свой крос ля Малога сяла.

— Ты ведаеш, ён цыгаркі не смаліць, —
Кажа Воўку Мядзведзь. —
Гародніну есць дзівак гэты Заяц,
А мяса наогул не есць!
— Дык ён жа дурны, і гэта не нова, —
Смяецца Воўк у адказ. —
Прапагандуе жыцця лад здаровы,
Але гэта ўсё не для нас.

І раптам ля дуба неспадзявана
Той Заяц славуцы прайшоў,
І гэта звяроў так раззлавала,
Што гоман па лесе пайшоў:
— Глядзіце! Ідзе! І нас не баіцца,
Бы мы на яго не глядзім!
— А потым у лесе будзе хваліцца...
— Давай мы яго з'ядзім!

І разам з Мядзведзем за Зайчыкам
Па лесе бяжыць п'яны Воўк,
Крычыць: «Зараз зловім, пароўну падзелім,
З'ядзім!» Ды тут раптам змоўк:
Ён сілы не меў больш за Зайчыкам бегаць,
І так жа няўклюда — Мядзведзь,
Даўжэе, даўжэе да зайца адлегласць —
Адно застаецца глядзець.

Урок гэтай байкі, лічу я, не новы,
Ды ўсё ж варта ім даражыць:
Вядзіце жыцця лад здаровы,
Каб доўга і з радасцю жыць!

Марыя Чопарава,
7 «А» клас,
Полацкая дзяржаўная гімназія №2

Жывая вада

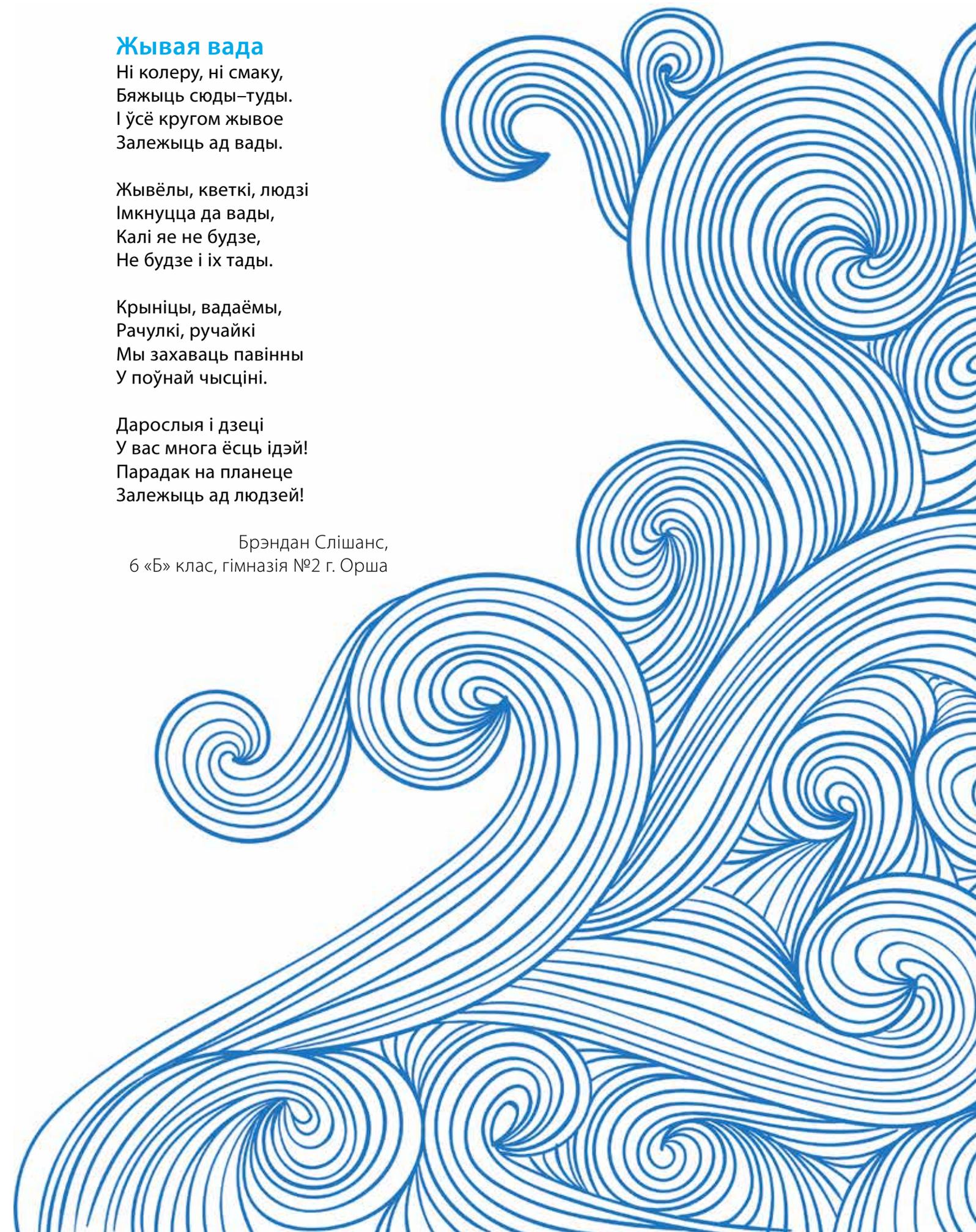
Ні колеру, ні смаку,
Бяжыць сюды–туды.
І ўсё кругом жывое
Залежыць ад вады.

Жывёлы, кветкі, людзі
Імкнуцца да вады,
Калі яе не будзе,
Не будзе і іх тады.

Крыніцы, вадаёмы,
Рачулки, ручайкі
Мы захаваць павінны
У поўнай чысціні.

Дарослыя і дзеці
У вас многа ёсць ідэй!
Парадак на планеце
Залежыць ад людзей!

Брэндан Слішанс,
6 «Б» клас, гімназія №2 г. Орша

Генадзь Аўласенка

Як стаць ратавальнікам

У свае трынаццаць з хвосцікам сямікласнік Дзяніс Малінін паспеў змяніць некалькі самых розных прафесій. У думках, вядома...

Да прыкладу, у трэцім класе Дзянісу раптам захацелася стаць... вядомым падарожнікам. А што, чым кепская прафесія?! Раз'язджаеш сабе па ўсім свеце, а за гэта яшчэ і грошы атрымліваеш. Сёння ты ў Афрыцы, заўтра — у Бразіліі, а адтуль, глядзіш, і ў Аўстралію махнуць можна. Альбо, скажам, на Галапагоскія выспы...

Праўда, маці, калі Дзяніс падзяліўся з ёй сваімі планамі, адрэагавала неяк дзіўна. Замест таго, каб узрадавацца бліскучым перспектывам сына, яна з цяжкасцю стрымалася, каб не рассямяцца. А потым, зноў зрабіўшыся сур'ёзнай, села на канапу і, пасадзіўшы побач з сабой Дзяніса, растлумачыла яму, што падарожнік — гэта, уласна кажучы, ніякая не прафесія. Гэта, хутчэй, захапленне, за якое падарожнікі заробку не атрымліваюць. Наадварот, людзі, якія падарожнічаюць, выдаткуюць на гэта ўласныя сродкі. І немалыя.

— Ва ўсялякім разе, у нас з табой такіх сродкаў няма і нават ў самай аддаленай перспектыве не намячаецца, — скончыла маці сваё тлумачэнне і сумна ўздыхнула.

Нейкі час Дзяніс маўчаў пад уражаннем ад толькі што пачутага, потым паспрабаваў запырачыць. Але нічога з гэтага не атрымалася. Бліскучая будучыня яго як знакамітага падарожніка разляталася ўшчэнт пад напорам няўмольных маміных фактаў і довадаў. На кожны аргумент сына яна адразу ж знаходзіла важкі і пераканаўчы контраргумент.

— А як жа Фёдар Конюхаў? — выклаў нарэшце Дзяніс апошні і галоўны свой козыр.

Але маці спакойна адказала, што Фёдар Конюхаў — выключэнне, і ён, хутчэй за ўсё, адзіны такі на ўсім белым свеце. Ды, калі казаць шчыра, не зарабіў Фёдар Конюхаў на сваіх экстрэмальных падарожжах вялікіх грошай. Сусветную славу — без усялякага сумнення, а што датычыцца астатняга...

— Вось калі б ты тэнісам усёр'ез зацікавіўся, — уздымаючыся з канапы, дадала, як бы між іншым, маці. — Альбо, скажам, жывапісам...

І, не дагаварыўшы, выйшла з пакоя.

Але ні тэніс, ні жывапіс Дзяніса не цікавілі. І з марай аб далёкіх падарожжах даялося развітацца. Ён жа, па наіўнасці, думаў, што варта толькі аб'явіць: «Жадаю, маўляў, сусветным падарожнікам працаваць!», — як адразу ж пачнуць запрашаць на працу розныя паважныя фірмы і арганізацыі. І адпраўляць у далёкія экзатычныя падарожжы. І шчодро іх аплочваць.

На наступны дзень маці, нібыта ў суцяшэнне Дзянісу, паведаміла, што акрамя падарожнікаў па ўсім свеце раз'язджаюць вучоныя-даследчыкі: геолагі, да прыкладу, альбо археолагі. Але, каб стаць адным з такіх вучоных, трэба вельмі добра вучыцца, скончыць універсітэт з аспірантурай, абараніць дысертацыю...

— І абавязкова адкрыццё зрабіць значнае, — дадала маці.

І Дзяніс, махнуўшы рукой на «проста падарожніка», вырашыў стаць знакамітым вучоным-даследчыкам. І абавязкова зрабіць якое-небудзь важнае адкрыццё. Навуку, у якой гэтае адкрыццё будзе здзейсненае, Дзяніс, праўда, пакуль не выбраў, але не гэта галоўнае. Галоўнае, што прафесію, нарэшце, правільную вызначыў: вучоны-даследчык!

Гэтая прафесія, у адрозненне ад «проста падарожніка», пратрымалася ў фантазіях даволі значны час. Але дзіўная справа: чым больш новых прадметаў з'яўлялася ў школьнай праграме, тым менш заставалася ўпэўненасці, што менавіта гэтай навукай ён хоча займацца. Там і тое, што адкрылі, вывучыць цяжка, не тое, каб уласнымі знаходкамі займацца!

А потым адбыўся пажар. На суседняй вуліцы загарэўся стары драўляны дом, а Дзяніс якраз са школы вяртаўся. Як тут было не спыніцца і не паназіраць за пажарнымі!

Нават стоячы ў аддаленні, у натоўпе такіх жа «разявак-гледачоў», хлопчык бачыў, як дружна і зладжана змагаюцца з агнём пажарныя, як прафесійна і ўмела заліваюць яны пеннымі струменямі вогненныя языкі ў вокнах. Як бясстрашна кінуліся двое пажарных у дзвярны праём, каб вынесці з ахопленага полымем будынка непрытомную жанчыну.

Вось тады Дзяніс у чарговы раз вырашыў змяніць будучую прафесію: з вучонага-даследчыка нейкіх там навук на канкрэтную і гераічную прафесію ратавальніка. Адна форма чаго вартая, плюс — захапленне усіх знаёмых (і незнаёмых таксама).

З маці новымі сваімі планами на будучыню Дзяніс дзяліцца не стаў (не маленькі ўжо, ды і маці зноў можа разбурыць бліскучыя планы), затое падзяліўся са сваім аднакласнікам і найлепшым сябруком Антонам.

Праўда, першая рэакцыя Антона была вельмі падобная да мамінай. Выслу-хайшы, ён спачатку зарагатаў, потым пакруціў пальцам каля скроні і толькі пасля таго, як пакрыўджаны Дзяніс паказаў яму кулак, зноўку зрабіўся сур'ёзным.

— Ты думаеш, туды кожнага бяруць? — прамовіў ён нарэшце.

— А чаму гэта я — «кожны»?! — Дзяніс ледзь у бойку не кінуўся.

— Там конкурс — ого-го! — з выглядам вялікага знаўцы прамовіў Антон. — Каб стаць ратавальнікам, і вучыцца добра трэба, і са спортам усур'ёз сябраваць. А ў цябе...

Дзяніс задумаўся. Не тое каб ён дрэнна вучыўся, але і не сказаць, што выдатнік. Ды і са спортам стасункі так сабе.

— Вось калі б ты на пажары каго-небудзь выратаваў, — падаў думку Антон. — Табе грамату ганаровую далі б, а, магчыма, і медаль спецыяльны. І, галоўнае, без конкурсу ў ратавальнікі ўзялі б!

— Слухай! — загарэўся ідэяй Дзяніс і, ухапіўшы Антона за руку, прапанаваў: — А давай я цябе з полымя ўратую?

— З якога яшчэ полымя?

— Ды з любога! Вось ты сваю кватэру падпаліш, а я потым...

— Разумныя які! Давай тады лепш тваю падпалім? — закрычаў Антон, вырываючы руку.

Нейкі час хлопцы моўчкі пазіралі адзін на аднаго.

— Там, за рэчкай, баракі драўляныя стаяць, — упомніў Дзяніс. — Іх усё роўна восенню разбураць будуць...

— І што? — з кепска прыхаванай іроніяй запытаўся Антон.

— Калі б ты адзін з іх падпаліў... — пачаў Дзяніс, але Антон перабіў.

— Па-першае, гэтыя баракі так шчыльна стаяць, што адзін падпаліш — усе полымем займуцца! А па-другое, потым мне такі штраф улепяць за падпал! Вось і выйдзе, што ты з медалём і падзякай застанешся, а я — са штрафам і бацькавай лупцоўкай!

Антон змоўк, Дзяніс таксама маўчаў. І тут у галаву яму трапіла слушная думка.

— Неабавязкова з агню ратаваць, — прагаварыў ён, умольна гледзячы на сябра. — Можна і з вады...

— Толькі не мяне! — рашуча заявіў Антон. — Не хапала яшчэ, каб потым уся школа з мяне рагатала! Малога лепш бы якога ўратаваць...

— Дык як зрабіць, каб ён перад гэтым у вадзе апынуўся? Не будзеш жа яго сілком туды піхаць...

Антон ускінуў галаву і радасна зірнуў на Дзяніса.

— «Кладка»! — толькі і прамовіў ён.

* * *

Вузенькі, драўляны і вельмі ненадзейны, масток праз раку быў даволі запатрабаваны ў гараджан, бо значна скарачаў ім пераход з адной часткі горада ў другую. А што масток увесь час хістаўся і пагрозліва рыпеў — даўно прызвычаліся.

Гэты недарэчны мост меў назву «кладка», і менавіта туды накіраваліся Дзяніс з Антонам. Не проста так накіраваліся, а для правядзення спецыяльнай аперацыі пад кодавай назвай «Ратавальнік».

План аперачыі быў прасты, як і ўсё геніяльнае: затаіцца ў хмызняку, дакакацца, пакуль праз масток будзе пераходзіць хтосьці з мясцовай малечы і «дапамагчы» яму апынуцца ў вадзе. А потым Дзяніс смела кінецца на дапамогу і выцягне з ракі перапалоханага хлопчыка альбо дзяўчынку.

План быў прадуманы да дробязей, мудрагелістае прыстасаванне з вяроўкі, дроту і некалькі рэчак гатовае, заставалася толькі таргануць за вяроўку. Ды, як на тую злосць, ахвочых перайсці раку па мастку пакуль што не назіралася.

— Рана прыцягліся, — уздыхнуў Антон, з дакорам пазіраючы на Дзяніса. — Казаў табе, трэба было бліжэй да абеду. І вада раніцай халодная...

— Не табе ў ваду лезці, а мне! — запырэчыў Дзяніс. — З раніцы тут самы ажыўлены рух бывае.

— Бывае-бывае! — перадражніў сябра Антон. — Ну, і дзе ж ён, твой рух?

Дыскусія пагражала перарасці ў спрэчку, але тут з'явіліся першыя мінакі, і сябры зашыліся ў хмызняку, дзе Антон, намацаўшы канец вяроўкі, чакаў сігналу ад сябра.

Але сігналу ўсё не было. Вось з асцярогай і войканнем перайшлі дзве мажныя кабеты з сумкамі, вось дзядуля нейкі з цяжкасцю змог перабрацца, а за ім следам спрытна перабег мужчына сярэдніх гадоў...

А дзятвы ўсё не было.

— Глядзі, глядзі! — зашаптаў раптам Антон. — Хрысціна ідзе!

Дзяніс крыху прыўзняў галаву.

На процілеглым беразе да «кладкі» падыходзіла іх аднакласніца Хрысціна. Праўда, аднакласніцай яна стала зусім нядаўна, пераехаўшы з бацькамі аднекуль здалёк.

— Ну, што? — Антон запытальна зірнуў на Дзяніса.

— Падыдзе! — кінуў галавой Дзяніс.

Да ролі будучай «ахвяры» худзенькая і невысокая Хрысціна пасавала ідэальна. Вось яна падышла да ракі, ступіла на масток, рушыла, прытрымліваючыся адной рукой за вузкае ненадзейнае пярыльца.

— Слухай, а што, калі яна зусім плаваць не ўмее? — устрывожана зашаптаў Антон.

— Яно і лепш, калі зусім не ўмее. Ты, галоўнае, момант не празывай!

Хрысціна падыходзіла да «пасткі».

— Увага! — прашаптаў Дзяніс, дрыготкім ад хвалявання голасам. — Будзь гатовы!

— Заўжды гатовы! — бадзёра адазваўся Антон.

— Цягні!

І... нічога не адбылося. Хрысціна як ішла, так і пайшла сабе далей. А потым, саскочыўшы з мастка, заўважыла аднакласнікаў у хмызняку.

— Прывітанне! — ветліва ўсміхнулася яна. — А ад каго вы тут схаваліся?

Не ведаючы, што і адказаць, Антон бездапаможна зірнуў на Дзяніса.

— Рыбу ловім! — вымавіў Дзяніс першае, што прыйшло ў галаву.

— Рыбу? — Хрысціна пры-

глядзелася. — А вуды вашы дзе?

І тут яна заўважыла ў руцэ Антона вярочку.

— Вы што, на вярочку рыбу ловіце?

— Ну, так, на вярочку і ловім! — з раздражненнем буркнуў Дзяніс, выхопліваючы з рук сябра вярочку і хаваючы яе пад сябе. — І наогул, гэта не твая справа, зразумела?

— Так што ідзі адсюль! — дадаў Антон з яшчэ большым раздражненнем.

— Ну і пайду! — пакрыўдзілася Хрысціна. — Яшчэ размаўляць з вамі, дурнямі! Яна рушыла далей, а Дзяніс з Антонам нейкі час моўчкі глядзелі услед.

— Не спрацавала! — першы загаварыў Антон.

— Сам бачу, што не спрацавала! — адазваўся Дзяніс. — Пытанне — чаму?

— Паглядзець трэба... — Антон накіраваўся было ў бок мастка, але Дзяніс яго апярэдзіў.

— Я сам!

Ледзь не падбегам кінуўся ён да пасткі і амаль дабег, як раптам...

Штосьці суха трэснула знізу, масток захістаўся больш, чым звычайна, нахіліўся, і Дзяніс нечакана апынуўся ў вадзе.

Пастка спрацавала, ды толькі не тады, калі трэба.

Самым кепскім было тое, што Дзяніс ад няспадзяванкі добра сербануў вады і кулем пайшоў на дно. Праўда, амаль адразу ж, ліхаманкава заграбаючы рукамі, выплыў. І зразумеў, што выбрацца на масток не зможа. Хуткае цячэнне зносіла кудысьці ўбок, мокрае адзенне і абутак цягнулі ўніз. А тут яшчэ сутарга нечакана нагу скруціла...

— Тану! — што ёсць сілы залямантаваў хлопец, адчайна малоцячы рукамі па вадзе.

— Ты што, усур'ёз? — данёсся з берагу ўстрыжаны голас Антона. — Ці проста прыколваешся?

— Якое прыколваешся? Я сапраўды...

У гэты час ён зноўку сербануў вады і змоўк. Знік пад вадой, вынырнуў на імгненне, знік. І ўсё далей і далей адносіла хлопца цячэнне...

— Я плаваю кепска! — прыглушана даносіўся да Дзяніса адчайны крык Антона.
«Вось і ўсё! — прамільгнула ў затуманенай галаве Дзяніса апошняя звязная думка. — І такая бязглуздая смерць...»

Штосьці гучна плёхнулася ў ваду побач, нечая рука схапіла хлопца за каўнер і пацягнула ўверх.

— Як ты? — пачуўся ля самага вуха знаёмы дзявочы голас. — Сам даплысці зможаш?

Кашляючы і адплёўваючыся, Дзяніс не адразу разгледзеў Хрысціну. Дык вось хто, аказваецца, кінуўся яму на дапамогу!

— Сам даплысці зможаш? — паўтарыла дзяўчына, трымаючы Дзяніса левай рукой і заграбаючы правай. — Ці дапамагчы ўсё ж?

— Дапамажы! — прахрыпеў Дзяніс, заходзячыся ад кашлю. — Сутарга... зараза...

— Нічога, даплывём!

Калі яны выбраліся на бераг, мокрыя, перапэцканыя прыбярэжнай тванню і цінай, Антон чакаў іх там.

— Я... гэта... так хваляваўся... — пачаў ён, але, сустрэўшыся з Дзянісам позіркам, змоўк і адвёў убок вочы.

— Нічога! — сказала Хрысціна, узнімаючыся і старанна абтрасаючы твань. — Бывае!

Яна змоўкла, Дзяніс з Антонам не адказвалі.

— Вось толькі зноўку дадому давядзецца вярнуцца, — працягнула Хрысціна. — Пераагрануцца...

Дзяніс прастужана шморгнуў носам і дадаў, нечакана нават для сябе самога:

— Дзякуй табе! Вялікі дзякуй!

— Няма за што!

— Ты, гэта... не кажы нікому, — дадаў Антон. — Добра?

— І не думала нават! — паціснула плячыма Хрысціна. — Трэба мне вельмі!

Увесь той час, пакуль дзяўчына ішла да мастка, а потым асцярожна пераходзіла па ім, Дзяніс назіраў. Што, калі «пастка» спрацуе зноў?

Хрысціна, перайшоўшы масток, знікла сярод густога зялёнага хмызняку, а Дзяніс усё глядзеў у той бок. Потым зноўку перавёў позірк на «кладку».

«Па ёй жа мог бегчы які-небудзь малы! — працяла хлопца думка. — І зваліцца ў ваду, калі Антон таргануў вярхоўку. І сутарга магла б скруціць мяне якраз у той самы момант, калі б я кінуўся ратаваць. І што тады?»

Думка гэтая была настолькі жудасная, што Дзяніса скаланула. Ці, можа, гэта ад мокрага адзення?

— Я сапраўды плаваю не вельмі, ты ж ведаеш! — таропка загаварыў Антон. — Ну, скокнуў бы я ў раку ўслед за табой, і што?

— Цвікі дома ёсць? І малаток?

— Маюцца.

— Прынясі. Будзем масток рамантаваць.

— Я, гэта... зараз! Я хутка!

«Будаўнік — таксама добрая прафесія! — міжволі падумалася Дзянісу. — І запатрабаваная вельмі... І, наогул, нічым не горшая за ратавальніка!»

Заснавальнік
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»

Галоўны рэдактар
Кацярына Вячаславаўна Захарэвіч

Рэдакцыйная калегія:
Іна Віннік, Алесь Бадак, Ірына Буторына, Валерый Гапееў,
Кацярына Глухоўская, Мікалай Грынько, Алесь Дуброўскі,
Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Мазго, Алена Масла, Міхаіл
Мірончык, Кацярына Мядзведзева, Вікторыя Мянанава,
Вольга Праскаловіч, Наталля Пшанічная, Людміла
Рублеўская, Вольга Русілка, Алена Руцкая, Таццяна Сівец,
Раіса Сідарэнка, Святлана Сітнік, Аляксей Чарота, Таццяна
Швед, Віктар Яжык.

Адрас рэдакцыі
Юрыдычны адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
info@zvyazda.minsk.by
Тэл./факс: 8 (017) 287-19-19.

Паштовы адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
bjarozka@zviazda.by
http://zviazda.by/be/edition/byarozka
Тэл.: 8 (017) 284-85-24;
8 (017) 284-41-88.

Падпісныя індэксы:
74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 210 ад 23.04.2013, выдадзенае
Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч Сухарукаў

Намеснік галоўнага рэдактара:
С. М. Курганова
Мастацкі рэдактар:
Я. Д. Ваховіч
Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
Г. К. Кірэенка
Камп'ютарны набор:
А. Г. Кахноўская
Стылістычны рэдактар:
К. М. Бандурына

Падпісана да друку 18.03.2019 г.
Фармат 60x84 1/8. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 3,72. Ул.-выд. арк. 3,44.
Тыраж 537 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», 2019

- 01 Level 80. Ліхтар пасярод нічога
- 03 Практыкум. Як напісаць дэтэктыў і не здзейсніць злачынства
- 06 Гісторыя поспеху. Дзеці — лепшае, што ёсць у школе
- 10 Школьныя даследаванні. Кампазіцыя прадметаў тыпу нацюрморт у літаратурным творы. На матэрыяле твораў Уладзіміра Сцяпана
- 15 Школа журналістыкі. Загавары па-беларуску першым!
- 18 Нетэкст. Дрымучыя кніжкі
- 22 Верасок. Неказачная гісторыя
- 23 Заяўка на Парнас. Лясная байка
- 25 Заяўка на Парнас. Жывая вада
- 26 Літаратурныя старонкі. Проза. Генадзь Аўласенка. Як стаць ратавальнікам

Тэма наступнага нумара — «Хуткасць».

«Музыка даўніны»
Аўтарскі праект Уладзіміра Цвіркі

Канюшня сядзібы Мірскіх, 1907 год.
Вёска Каменполле, Міёрскі раён, Віцебская вобласць.

У кожным нумары часопісаў «Малодосць» і «Бярозка». Поўны камплект выяў будзе мець той, хто чытае абодва выданні.

II Еўрапейскія гульні

21–30 чэрвеня 2019

Bright Year,
Bright You

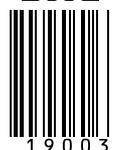

ISSN 0320-7579

9 1770320 1757007

EAC

1 9 0 0 3